

ОСОБЛИВОСТІ САМОСТАВЛЕННЯ ЯК ЧИННИКА ТІЛЕСНОГО ІНТЕЛЕКТУ ОСОБИСТОСТІ

Сілютіна О. М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
silyutina@gmail.com

Життя людини в сучасному технологізованому суспільстві актуалізує проблему усвідомлення власної тілесності, встановлення контакту з власним тілом та відповідної регуляції власної поведінки. Зокрема, рівень фізичної активності особистості знижений, що обумовлено активним використанням техніки. Це виражається в порушенні зв'язку ментального і тілесного в особистості, зниженні спроможності людини ефективно використовувати ресурси свого тіла. Тож, проблема вивчення ролі тілесності у житті сучасної людини набуває особливої актуальності.

Тілесність є предметом психологічного дослідження в працях зарубіжних дослідників В. Райха, О. Лоуена, Ф. Александера, М. Фельденкрайза, Т. Майерса, Г. Гарднера, Ю. Джендліна. Для визначення теоретичних і методологічних засад дослідження тілесності мають важливе значення роботи О. Гомілко, С. Кримського, А. Лоя, В. Малахова, О. Мухи, Н. Медведєвої, М. Поповича, В. Табачковського, Т. Хомуленко.

Вчені наголошують на необхідності і доцільності розвитку тілесного усвідомлення та тілесної компетентності, як одного з визначних факторів життєвої успішності індивіда. Сучасна людина має досить велике соціально-емоційне навантаження, зумовлене кризовими явищами сучасного суспільства, надмірно вираженою споживацькою орієнтацією свідомості (К. Седих [3]).

У багатьох дослідженнях вітчизняної філософії тілесність розглядається як найсуттєвіший чинник буття людини. Зокрема, на думку Н. Медведєвої [2], тілесність і соціальність виступають як сутнісні елементи людини, об'єднані сукупністю зв'язків. Вона зазначає, що «тілесність – це субстрат людської життєдіяльності, який являє собою багатомірне утворення, яке існує в трьох вимірах: біологічне (природне) тіло, внутрішня тілесність, зовнішня тілесність, і конструється на їхньому перетині».

На думку О. Гомілко [1], тілесність – один із головних дієвих і активних чинників історії та культури, адже через неї конструється культурна реальність. Тілесність людини – це не природна її передумова, а культурно-антропологічний феномен.

Т. Хомуленко [4], досліджуючи структурно-функціональну характеристику «тілесного Я», визначає його «компонентом Я-концепції (поряд із «соціальним Я», «духовним Я», «культурним Я», «фізичним Я», тощо), який відповідає за когнітивний і емоційний супровід тілесного функціонування, забезпечує його регулятивний ефект, що

реалізується в процесі внутрішнього діалогу з тілесним Я, із самим собою про тіло». Механізм, який забезпечує саморегуляцію тілесного, на думку Т. Хомуленко, відображений у такій послідовності процесів: знання – ставлення – увага – внутрішнє відчуття – внутрішній діалог. Разом із тим, наявні наукові дослідження не дають цілісного розуміння сутності тілесного інтелекту особистості, що і засвідчує актуальність даного дослідження.

Мета даної публікації – описати специфіку самоствавлення як чинника тілесного інтелекту особистості.

Емпіричне дослідження особливостей тілесного інтелекту особистості проведено за допомогою комплексу методик. У даній публікації акцентується увага на вираженості тих аспектів, що містять дані стосовно усвідомлення аспектів власної тілесності особистістю у контексті ставлення до себе. Тобто, в даній публікації подано результати дослідження за методиками «Опитувальник самоствавлення» (В. В. Столін, С. Р. Пантелеєв), Методика вивчення сексуальності, рівня сексуальної тривожності та «Імідж тіла» Кеша. Окрім того, виходячи з відсутності у науковому доробку комплексної методики діагностики тілесного інтелекту, нами здійснена спроба розробки такої методики у вигляді опитувальника тілесного інтелекту, що включав такі шкали як компетентність, самосприйняття, сексуальність, саморегуляція та самосприйняття. Проведений перший етап пілотажного дослідження засвідчує відносну валідність та надійність створеного опитувальника, що доопрацьовується на даний момент з урахуванням отриманих даних. Тим не менш, отримані кореляційні зв'язки мають істотну наукову значущість у розумінні тілесного інтелекту в контексті самоствавлення. У даному етапі пілотажного дослідження прийняли участь 60 досліджуваних віком 20-45 років (із них 32 жінки та 28 чоловіків)

Результати першого етапу пілотажного дослідження засвідчили, що за шкалою «Самосприйняття» виявлені значущі кореляційні зв'язки з показниками загального самоствавлення ($r=0,375$, $p\leq 0,05$), саморозуміння ($r=0,375$, $p\leq 0,05$), як аспектів самоствавлення; самостійності ($r=0,379$, $p\leq 0,05$) як показника саморегуляції; іміджу тіла ($r=0,496$, $p\leq 0,01$). Таким чином, сприйняття свого тілесного «Я», згідно запропонованій методиці, виступає змістовно поєднаним із ставленням людиною до себе, розумінням власної особистості через призму тілесності. Розуміння власних тілесних процесів виступає вагомим показником сприйняття іміджу власного тіла та є чинником самостійності, незалежності у судженнях людини. Тобто, у даному контексті тілесне виступає як засіб сприйняття свого «Я» на основі виокремлення свого «Я» у просторі та формування на цій основі самостійної точки зору, незалежності суджень. Цікавим виступає те, що дані за цією шкалою не пов'язані з іншими показниками самоствавлення. Також, передбачуваний нами зв'язок із когнітивним аспектом ставлення до здоров'я чи його емоційною оцінкою не виправданий.

Показники шкали «Саморегуляція» демонструють виражений зв'язок зі шкалою ставлення інших ($r=0,407$, $p\leq 0,05$), що є аспектом самоствавлення.

Тобто, регуляція стосунку «особистість-тіло» для досліджуваних є когнітивним процесом усвідомлення своїх тілесних характеристик і має виражений соціальний контекст. Тобто, імовірно, регуляція свого ставлення до тілесного обумовлюється у людей стосунками з іншими людьми та очікуванням від них підтримки, важливості думки оточуючих з приводу регуляції тілесного. Вагомим виступає той факт, що нами не виявлені кореляційні зв'язки за даною шкалою із показниками методики саморегуляції. Тобто, регуляція тілесного є не реалізацією регулятивних процесів особистості, а результатом когнітивного пропрацювання людиною свого досвіду, що пропускається через систему соціальних стосунків. Імовірно, відсутність зв'язків з показниками методики саморегуляції засвідчує знижений показник конвергентної валідності даної шкали.

Шкала сексуальності має виражену кореляцію з показником іміджу тіла ($r=0,403$, $p\leq 0,05$). Тобто, сексуальність для досліджуваних виступає засобом прояву самостійності та є вагомим компонентом оцінки свого іміджу. Отже, сексуальність розглядається більше у соціальному аспекті як засіб самореалізації, ніж як аспект функціонування тілесного. Це, до речі, є загальною тенденцією для відповідей досліджуваних за різними шкалами методики.

Найбільша кількість кореляцій зафіксована нами за шкалою самопочуття, що пов'язана із загальним показником самоствавлення ($r=0,508$, $p\leq 0,01$), самоповаги ($r=0,595$, $p\leq 0,01$), самокерівництва ($r=0,431$, $p\leq 0,05$), саморозуміння ($r=0,435$, $p\leq 0,05$) та іміджу тіла ($r=0,466$, $p\leq 0,01$). Тобто, позитивна оцінка самопочуття, актуального тілесного стану, згідно сприйняття тверджень методики, виступає вагомим аспектом самоствавлення особистості, задаючи можливість прояву поваги до себе, розуміння як тілесних, так і особистісних процесів і явищ, керівництва своїм життям та діяльністю. Разом із тим, позитивна оцінка актуального фізичного стану дозволяє людині успішно будувати імідж свого тіла.

Загальний показник тілесного інтелекту має виражені кореляції із показниками поведінкового аспекту ставлення до здоров'я ($r=0,453$, $p\leq 0,05$) та іміджу тіла ($r=0,516$, $p\leq 0,01$). Тобто, тілесний інтелект відображає більшою мірою властиві людині поведінкові патерни стосовно свого тілесного та іміджу тіла, позитивне його сприйняття. У даному контексті сприйняття тілесного є засобом покращення ставлення до себе, сприйняття свого тіла як засобу для самостійності, а саме ставлення до тілесного соціально опосередковане і реалізується як аспект «тілесного Я».

Дана методика представляє тілесний інтелект у авторському розумінні «тілесного Я», що має аспект іміджу та поведінкових характеристик більше, ніж регуляторного аспекту. Разом із тим, проблема комплексного вивчення тілесного інтелекту особистості не є остаточно вирішеною. Та вимагає подальших розвідок. Зокрема, перспективою подальших досліджень виступатиме вивчення специфіки саморегуляції, іміджу тіла особистості як чинників її тілесного інтелекту.

Список використаних джерел:

1. Гомілко О. Є. Феномен тілесності : дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.04 / О. Є. Гомілко; НАН України; Інститут філософії імені Г. С. Сковороди. – К., 2007. – 420 с.
2. Медведєва Н. С. Проблема співвідношення тілесності і соціальності в людині і суспільстві : автореферат дис. на здобуття наукового ступеню канд. філос. наук за спец. 09.00.03 – «соціальна філософія і філософія історії» / Н. С. Медведєва. – К., 2005.
3. Седих К. В. Міфологізація свідомості як ознака суспільно-політичної кризи / К. В. Седих // Проблеми сучасної психології. – 2015. – Вип. 29. – С. 626–635.
4. Хомуленко Т. Б. Психосоматика: культурно-історичний підхід: Навчально-методичний посібник / Т. Б. Хомуленко, І. О. Філенко, К. І. Фоменко, О. С. Шукалова, М. В. Коваленко. – Харків : Издатель «Диса Плюс», 2015. – 264 с.